

O SPIȚĂ DE NEAM A FAMILIEI RACoviȚĂ ȘI UN „VICLEȘUG ASUPRA ALTUI VICLEȘUG”

Cătălina Opaschi

În anul 1942 apărea în revista Academiei Române *Studii și cercetări* nr. LVI, documentatul studiu al generalului Mihail Racoviță-Cehan, despre familia Racoviță. În dorința de a „împlini” lipsurile pe care le constatase în lucrările unor istorici care se ocupaseră de familia sa¹, autorul a adăugat informațiilor deja publicate multe date noi, culese din documente ale secolelor XVII-XIX, sau de la diferiți descendenți ai familiei aflați în viață.

Familia avea ramificații atât în Moldova, locul de baștină al familiei Cehan-Racoviță, cât și în Țara Românească, unde se stabiliseră fie datorită alianțelor matrimoniale încheiate, fie urmându-i pe unii dintre cei trei domnitori din familie care domniseră în ambele țări. Cum epoca domniilor celor trei Racovițești a fost marcată de evenimente deosebit de complicate, datorate contextului politic al sud-estului Europei, numele boierilor Racoviță apare ades în documentele timpului. Cronicarul familiei, generalul M. Racoviță, a reușit să redea un tablou complet al familiei sale, pe o perioadă de aproape șase sute de ani.

O spiță de neam, inedită, a Racovițeștilor, descoperită într-o veche colecție, vine să confirme genealogia unei ramuri a familiei, îmbogățind informațiile despre descendenții fratelui lui Mihai Racoviță voievod, faimosul hatman Dumitrașcu Racoviță din secolul al XVIII-lea² (Pl. I). Spița a fost alcătuită la 18 aprilie 1835 și însoțește jalba postelnicesei Ruxandra Suțu, strănepoata hatmanului, ultima descendentă din ramura fiului hatmanului Dumitrașcu și al Ilincăi sin Mihai Cantacuzino spătarul, Ion Racoviță.

Pentru că „rădăcina” jalbei se află în întâmplările din timpul vieții hatmanului, vom rememora evenimentele începutului veacului al XVIII-lea, urmărind slova cronicilor timpului, ca și ecoul lor din jalba secolului al XIX-lea.

Cea mai completă, deși partizană, descriere a domniei primului Racoviță, Mihai vodă, o dă *Cronica Ghiculeștilor*³, care relatează cu destule amănunte întâmplările din tumultuoasa viață a hatmanului Dumitrașcu.

Povestirea trebuie să înceapă, firesc, cu momentul urcării pe tron a fratelui său vitreg, Mihai. Erau frați numai după tată, Ion Racoviță, marele spătar (1677-1679), marele paharnic (1679-1685) și marele vornic al Țării de Sus (1685-1686), care fusese căsătorit de două ori. Prima soție, Nastasia Cantacuzino sin Toma

¹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoare*, vol. VIII, Iași, 1912; I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Gr. Cantacuzino*, București, 1919

² Biblioteca Națională (în continuare B. N), Colecții Speciale, *Saint-Georges*, P. CCCXXV/2, f. 105-107.

³ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între 1695-1754*, București, 1965 (în continuare *Cronica Ghiculeștilor*).

Cantacuzino spătarul, a murit în 1668 lăsându-i un singur fiu, pe Mihai, viitorul voievod. Din a doua căsătorie, cu Safta Costachi, l-a avut pe Dumitrașcu și cinci fete: Nastasia, căsătorită cu vel vistierul Ioan Paladi; Teofana, căsătorită cu vel spătarul Ilie Țifescu; Ecaterina, căsătorită cu Iordache Cantacuzino-Deleanu; Maria căsătorită cu Vasile Ceaurul, apoi cu frumosul boier Constantin Costandachi⁴ și Elena, căsătorită cu vel spătarul Mihai Rosetti din Țara Românească⁵.

Ion Racoviță a stat în Divanul țării timp de 30 de ani, între 1658-1688, luând parte la toate evenimentele, schimbările de domni și războaiele care-au încercat Moldova aceluia veac. A participat la asediul Vienei, alături de Gheorghe Duca voievod, în 1683 și a fost caimacam al țării înaintea urcării pe tron a lui Constantin Cantemir. Era un boier foarte bogat, care și-a sporit averea prin cumpărături sau danii primite de la diferite rude⁶.

Ca fii ai unui boier mare, băieții i-au stat alături la conducerea treburilor țării. Mihai se urcă prima oară pe tron în 1703, fiind receptat de cronicarul Ghiculeștilor ca „[...] moldovean de neam din familia Racoviță (care) a îmbrăcat caftan de domnie după ce l-au ales boierii, aflați la Adrianopol”⁷. Boieri care se aflau acolo, cum era de așteptat, ca să-l reclame pe mazilitul Constantin Duca, „pentru nedreptățile cele multe pe care le făcuse.” Mihai Racoviță a fost bine primit căci „arăta la început blândețe față de toți și toți se bucurau pentru domnia lui” și a început domnia împărțind boierii, aducând înapoi fugarii refugiați de răul lui Constantin Duca, construind și reparând biserici și întărind legăturile cu domnul valah, Constantin Brâncoveanu, arătându-se „un cirac al lui [...] și pentru că erau înrudiți după mamă.” La numai un an și patru luni de la numire însă, în 1705, Mihai vodă este mazilit, crede cronicarul, din cauza uneltirilor lui Antioh Cantemir. Alți istorici spun însă că mazilirea i-ar fi venit chiar din pricina intrigilor domnului muntean care, probabil, din pricina rudeniei prin Cantacuzini, îl ura⁸.

A doua domnie a lui Mihai Racoviță, din 1707, a început la 13 noiembrie, sub rele auspicii, printr-o invazie de lăcuste care, „ca niște nori opreau strălucirea soarelui”, pustiind Moldova timp de patru ani și aducând foametea. În aceste condiții, așa cum era firesc, gândindu-se la plata haraciului, domnitorul a pus dări grele nu numai asupra țăranilor ci și asupra boierilor și mănăstirilor, stârnindu-le nemulțumirea.

⁴ Viața nefericită a acestei surori a lui Mihai vodă și a lui Dumitrașcu hatmanul este povestită de C. Gane în volumul *Amărâte și vesele vieți de jupâne și cucoane*, f. l., f. a., în cap. *O răpire din așternut. Maria Constandachi sora lui Mihai Vodă Racoviță*, pp. 89-108, n. 57, p. 498; se afirmă că Maria n-ar fi fost căsătorită niciodată cu Vasile Ceaurul, după alți autori, acesta i-ar fi fost doar logodnic.

⁵ M. Racoviță-Cehan, g-ral, *Familia Racoviță*, «Studii și cercetări» nr. LVI, București, 1942, p. 14; vezi și “spița de neam” de la începutul jalbei Ruxandrei Suțu.

⁶ *Ibidem*, pp. 13-14.

⁷ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 19.

⁸ At. Comnen-Ipsilanti, *Tá μετά την άλωσην (Cele întâmplate după căderea Constantinoplei)*, Constantinopol, 1870, p. 264, în *Cronica*, n. 1, p. 21.

La toate acestea s-a adăugat și spijinul acordat regelui Suediei, Carol al XII-lea, fugar după înfrângerea de la Poltava din 1709, pe care l-a adăpostit, împreună cu puținele trupe salvate, în orașul Suceava. Deși îi sfătuiseră să se ferească de rușii acolo, în marginea țării, suedezii însă, „ca niște semeți ce erau”, s-au așezat în coasta lor, la Bender, provocându-le intervenția și călcarea țării. Reacția sultanului nu întârzie, Iusuf aga de la Bender l-a ridicat pe Mihai vodă ducându-l și întemnițându-l pe șapte luni, la Edi- Kulé din Stambul, în octombrie 1709. În această situație „toate rudele lui au fugit în lume [...] Iar Dumitrașcu Racoviță hatmanul, fratele lui Mihai vodă, a fugit în Țara Românească la socrul său Mihail Cantacuzino, marele spătar”⁹.

Se pare că a rămas acolo până în 1711, de frica lui Constantin Brâncoveanu care aflase de informațiile pe care le trimetea fratelui său, la Constantinopol, dezvăluindu-i legăturile cu rușii. Ca ginere de Cantacuzini nu putea să nu-i fie teamă, tocmai când Brâncoveanu aflase de uneltirile stolnicului și-i amenințase pe față că va face ca „[...] în casele și în curțile voastre să îmble oamenii până la genunchi în sângele Cantacuzinilor...[...], voi cei cari îmi întindeți și mie lanțuri zi de zi”¹⁰.

După mazierea Domnului martir, Dumitrașcu s-a întors la București, de unde se îngrijea și de posesiunile din Moldova, ca și de sporirea avutului, prin noi cumpărări de pământuri în ținutul Vaslui.

În anul 1716, fratele său, Mihai vodă, s-a suit din nou pe tronul Moldovei, ajungând la Iași la 12 februarie. Cronicarul Ghiculeștilor vede iarăși semne prevestitoare de nenorociri pentru noua lui domnie, arătând că ploile neîntrerupte și frigul din timpul verii au produs mari pagube în țară.

Și nu s-a înșelat căci, în vara lui 1716, pierzând turcii cetatea Timișoarei, „nemții au vrut să-și întindă hotarele către Țara Românească și Moldova.” Armatele „cătanelor” au invadat Oltenia și, prin vicleșug, cu ajutorul boierilor nemulțumiți, l-au prins pe Nicolae Mavrocordat vodă al muntenilor și au prădat țara, gândind să invadeze și Moldova. Mai ales că „[...] au găsit și aici în țară astfel de mijlocitori și părtași, care îi îndrumau și le făgăduiau că le vor preda pe domn și vor supune țara Moldovei împăratului”¹¹. Boierii erau nemulțumiți din cauză că domnitorul își schimbase purtarea față de ei, dând aproape toate boieriiile rudelor lui. Mulți dintre uneltitori au plecat la Brașov, făgăduind comandantului militar al orașului să-l prindă pe vodă dacă li se dau trupe. Cu oastea adunată în Transilvania, condusă de Francisc de Lorena, („Ferenț”) s-au întors în Moldova și au ocupat mănăstirea Cașin și cetatea Neamțului, prădând neîncetat țara.

Sultanul a promis ajutor lui Mihai vodă în trupe tătarăști și turcești. În ianuarie 1717 domnitorul și oastea tătarăscă înfrâng „cătanele” în apropierea Iașilor, lângă Cetățuia, prinzându-l pe Francisc și executându-l. În urma oastei

⁹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 49.

¹⁰ D. Cantemir, *Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*, ediție P. Cernovodeanu, București, 1995, p. 17.

¹¹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 195.

domnești însă, „aliații” tătari tâlhăreau și robeau moldovenii pe care-i întâlneau în cale, „ca să nu se întoarcă cu mâinile goale”.

Fiind schimbat hanul Cara Devlet Gherei cu Saader Gherei, acesta s-a prefăcut a înțelege greșit îndemnul marelui vizir de a-i ajuta pe moldoveni și a trimis „cam două zeci de mii - poate să fie însă o presupunere” de tătari în Moldova, fără să-l întrebe pe domnitor dacă are nevoie de ei. Deși Mihai vodă le-a cerut să nu jefuiască și s-a încrezut în făgăduiala lor, cei 40 de mârzaci cu ordiile lor l-au părăsit în munți, în drum spre Cașin, pustiind și robind totul în cale, fugind apoi grabnic în Bugeac. Plângerile lui Mihai vodă n-au avut aproape nici o urmare căci, puțini dintre moldovenii robiți s-au mai întors la familiile lor, majoritatea fiind deja vânduți prin târgurile de robi din Asia. Este lesne de înțeles cam în ce stare se afla țara, după toate aceste incursiuni care secătuiseră rezervele de hrană și împuținaseră locuitorii.

În anul următor însă, un nou firman îi porunca domnitorului să plece cu oastea sa și cu cea a tătarilor lui Azamet Gherei, fiul hanului, să ocupe Transilvania. Aflând însă că oastea turcească fusese înfrântă la Belgrad, domnitorul s-a retras, de teamă ca învingătorii să nu calce Moldova. Spera să aibă un răgaz de liniște pentru a reface țara. Împărăția i-a trimis însă la iernat trupele generalului răzvrătit Esterhazy, care provocau neconținut nemulțumiri, din cauza dezordinilor și prădăciunilor permanente.

Anul 1719 aduce Moldovei alte necazuri căci „a fost mare nerodire și oamenii fugeau care încotro putea(u) [...] Și era mare scumpete, căci nu s-a făcut nici un fel de rod și nici poame din pricină că toată vara n-a plouat și mulți dintre oamenii săraci, care nu aveau făină, mâncau rădăcini de papură și umblau pe drumuri cerșind pâine ca să nu moară”¹². Au venit apoi peste țară șase luni de ciumă...

Deși anul următor a fost deosebit de rodnic, nu se putea strânge haraciul căci mulți oameni muriseră de foame sau de ciumă iar alții fugiseră din țară. Apoi Moldova pierde, prin uneltirile turcilor timarlii de la Hotin, o mare parte din pământul țării, întreg ținutul Cernăuțiului până la Prut. În 1723 un pustiitor incendiu distruge Iașul, arzând și Curtea. Dărilor se înmulțeau, spre nemulțumirea tuturor, la fel ca și împrumuturile făcute de vodă „[...] așa că a rămas împovărat de datorii, deoarece nu avea cuvenita grijă să le achite”¹³. Peste acestea s-a adăugat iritarea Împărăției, plictisită de nesfârșitele pări dintre domnii celor două țări, pricina reclamațiilor fiind, de această dată, boierii munteni hieleniți refugiați în Moldova și ajutați să fugă de răzbunarea lui vodă Nicolae Mavrocordat al Țării Românești.

Soluția găsită de turci pentru încetarea reclamațiilor a fost mazilirea unuia dintre domnitori și, cum relațiile Mavrocordaților erau mai puternice, mazilit a fost Mihai Racoviță, în locul lui venind Grigore al II-lea Ghica.

În *Cronica Ghiculeștilor*, după cum era de așteptat, autorul nu acordă nici o circumstanță atenuantă lui Mihai Racoviță, deși împrejurările domniei lui ar fi

¹² *Ibidem*, p. 225.

¹³ *Ibidem*, p. 237.

meritat oarecare indulgență. Noul domnitor este înfățișat ca o adevărată providență pentru Moldova, el luând „țara ruinată și pe boieri cu datorii grele.” A desființat toate dările puse de Mihai Racoviță, „[...] acele obiceiuri rele introduse de curând ca prisăcăritul, morăritul, crâșmăritul, dijmăritul, țigănaritul și altele ca acestea”, dar mai ales „[...] deseatina, pe care Mihai vodă a orânduit s-o dea și boierii și mănăstirile [...] așa cum o dădeau țărani, pe care odată a luat-o și îndoit, a ruinat casele boierești, mănăstirile, pe mazili și celelalte [...]”¹⁴.

În afara terminării construcțiilor începute de predecesorul său a înzestrat capitala cu un turn cu ceas la poarta Curții „ca să bată orele și să se audă în tot Iașul”, a organizat trei corpuri de oaste noi, ”plăcându-i alaiurile frumoase”: vânători, roșii și cătane, care puteau fi recunoscuți din ce „steag” erau, după hainele și bonetele pe care le purtau. A reușit să-i amâne pe creditorii boierilor, care erau majoritatea turci. Își petrecea răgazurile cu boierii, în plimbări, ascultând muzică, trăgând la țintă cu arcul și pușca, plăceri ale unui domnitor cult, cunoscător al mai multor limbi străine (doar fusese dragoman), care învățase limba moldovenilor în doar șase luni „și o vorbea ca și ceilalți.” Un adevărat dar dumnezeiesc, cum spune cronicarul, care nu persecuta pe nimeni și judeca cu dreptate, având „grijă pentru săraci să nu fie nedreptățiți”¹⁵. Într-adevăr „afabil, exact, activ și deștept”, așa cum îl considerau diplomații străini de la Constantinopol¹⁶.

Ce s-a întâmplat însă cu fratele fostului domnitor, la începutul noii domnii, cronicarul nu ne spune. Când vorbește însă despre acordarea caftanelor, după instalarea în capitală, spune că în al doilea an al domniei, Grigore II Ghica l-a făcut hatman pe Constantin Ipsilanti, deci Dumitrașcu nu mai avea această boierie. Deși era cumnatul lui și al fostului domnitor, banul Iordache Cantacuzino-Deleanu, soțul sorei lor Ecaterina, a fost însă făcut spătar, în același an.

Se pare că noul domnitor era într-adevăr un om inteligent și cumsecade care dorea liniște în țară și încerca să-i dezarmeze pe uneltitori, copleșindu-i cu bunăvoința sa. A acționat cu diplomație și, după doi ani de domnie în 1727, în ziua de Sf. Vasile (Anul Nou) a cinstit cu mari slujbe boierești, la Spătărie, pe multe din rudele fostului domnitor: „[...] se poate mira oricine găsind și pe Dumitrașcu hatmanul, fratele lui Mihai vodă, care pierduse orice nădejde că va fi miluit de un domn străin. El credea că domnul îl va bănuși din pricina fratelui său. Grigore vodă însă nu a avut astfel de bănușeli, ci [...] l-a mulțumit și miluit și pe Dumitrașcu hatmanul, precum și tot neamul lui [...] ginerele acestuia, Iordachi Costachi stolnicul (soțul Mariei Racoviță), care în timpul domniei lui Mihai vodă, cu toate că ținea pe nepoata lui, totuși nu se bucura de bunăvoința domnului. Grigore vodă însă l-a făcut mare stolnic [...] și căpitan de Codru și i-a dat în seamă tot ținutul Fălciului. Pe celălalt ginere al lui Dumitrașcu hatmanul, pe Ioan Bogdan (soțul

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 257.

¹⁵ *Ibidem*, p. 261.

¹⁶ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. II, București, 1943, p.43.

Bălașei Racoviță) l-a făcut mare medelnicer, iar pe fiul acestuia, Radu, l-a făcut mare jicnicer. Pe toți îi avea în cinste și cuvântul lor avea trecere”¹⁷.

În vecinătatea țării însă „de la vecinii săi cei răi, de la tătarii nogai avea multă supărare”. Fratele hanului Crimeei Mengli Gherei, Adăl Gherei, care era locțiitorul lui (*calga*), s-a răzvrătit antrenând în revoltă și pe mârzacii nogai, care au cerut de la trimisul sultanului, un capugi-bașa, să-l schimbe pe Mengli Gherei. Văzând că prin vecini bătea vânt de răzmeriță, „Dumitrașcu hatmanul [...] împreună cu ginerele său Iordachi stolnicul, aflându-se pe atunci la culesul viilor, au plecat de aici, s-au dus la tătarii răzvrățiți și s-au alăturat lui Adăl Gherei sultanul, făcând multe uneltiri împotriva lui Grigorie vodă și împotriva țării. Și atât de mult au uneltit, încât sultanul tătarăsc a trimis la domn un mârzac, [...] cerând să-i dea jupâneșele și copiii zișilor boieri, precum și avutul lor ce rămăsese în țară și că, dacă nu le va da, pe urmă să nu se plângă dacă i se va întâmpla o pagubă mai mare.” Domnitorul temându-se de amenințările răzvrătitului Adăl Gherei „[...] neavând vreme să răspundă altfel, a dat și jupâneșele și lucrurile zișilor boieri și a mai trimis și bani și daruri sultanului (tătarăsc) [...] să ferească țara”¹⁸.

Dumitrașcu spera că sultanul îl va schimba pe hanul tătar și cu ajutorul lui va putea obține mazilirea lui Grigore vodă pentru a-l readuce pe tron pe fratele său Mihai Racoviță. Planurile nu i s-au împlinit căci Mengli Gherei a trimis oastea împotriva fratelui rebel, iar padișahul a poruncit pașei de la Hotin să i se alature. Rebelii, speriați, au hotărât să se împartă în trei cete și să înceapă a jefui: una din cete, Chilia Ismailul și ținuturile turcești până la Adrianopol; a doua ceată, prin Brăila, în Țara Românească, iar a treia, să prade în Moldova, drept pedeapsă că Grigore vodă se pregătea să-i atace. Trist era că Dumitrașcu și ginerele său îl ațâtau pe Adăl Gherei să pornească spre Moldova, făgăduind șaizeci de pungi cu galbeni și neținând seamă de suferințele pe care urma să le provoace năvălirea tătarilor.

Grigore vodă și-a trimis familia și familiile celorlalți boieri în cetatea Hotinului și a sfătuit populația să ia drumul codrilor, orașenii s-au închis în mănăstirile întărite, păzite de oșteni, iar domnitorul a lăsat treburile țării în grija unor caimacami și a pornit cu oastea să întâlnească trupele otomane venite în ajutor. Între timp tătarii, aflând de oastea trimisă de sultan, au început rând pe rând să-l părăsească pe răsculatul Adăl Gherei care a rămas doar cu Iusuf mârza din neamul Orumbetoglu, cu Hapaci mârza și Timurlan mârza, care și ei stăteau în cumpănă dacă să-l mai urmeze. Până la urmă, divizați în mai multe cete, au fost bătuți pe rând de moldoveni și obligați să le întrețină armata cu hrană și nutrețuri pentru cai.

La 30 ianuarie 1728 domnitorul intra în Iași, unde-l aștepta familia întoarsă cu bine de la Hotin, având marea satisfacție că sultanul îi obligase pe tătari să plătească pagubele pricinuite Moldovei, fapt ne mai întâmplat până atunci. Deși „Grigorie vodă a cheltuit mult ca să izbutească acest lucru, totuși l-a dus la bun

¹⁷ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 263.

¹⁸ *Ibidem*, p. 267.

sfârșit, căci tătarii au plătit paguba. [...] într-adevăr vrednic de laudă și de pomenire veșnică [...]”¹⁹.

Hatmanul Dumitrașcu Racoviță a scăpat, fugind împreună cu Adăl Gherei peste Dunăre, în Dobrogea. Călăuzit de un negustor turc Murtaza, care făcea comerț în Moldova, s-a ascuns în casa fratelui acestuia, Ahmed din Babadag. De aici a plecat spre Constantinopol, cu gând să caute adăpost la fratele lui Mihai vodă. Dintr-un sat de lângă Stambul, Ghiuciuc-Chioi, i-a scris o scrisoare pe care i-a trimis-o la Arnăut-Chioi unde locuia, prin negustorul Murtaza. „Mihai vodă însă, aflând de venirea lui, n-a vrut să-l primească în casa sa, nici pe slugă n-a vrut s-o vadă și nici răvașul să-l citească, temându-se că va fi învinovățit și el [...] dacă îl va primi și îl va găsi împărăția acolo și se va afla ce făcuse, precum și legăturile lui cu tătarii.” Grele vremuri, când fratele refuza fratelui adăpostul, de frica temnițelor și a gâdelui padișahului, chiar atunci când acest frate uneltise pentru ca să-l readucă pe tron. Mihai vodă își amintise probabil de teribila Edi-kulé, unde fusese dus în fiare în 1709, împreună cu frumoasa-i Doamnă Ana și cei 8 copii, după ce fusese a doua oară mazilit.

În aceste împrejurări, Dumitrașcu Racoviță s-a întors cu negustorul Murtaza și s-a adăpostit în satul Caralar de lângă Silistra, în casa unui turc. Care turc, aflând de porunca împărătească ce hotăra prinderea și predarea boierilor hicleni, „a venit la Grigorie vodă și i-a destăinuit că Dumitrașcu se află în casa sa.”

Adus Dumitrașcu la Curte, în fiare, domnitorul „nu numai că nu i-a făcut nici un rău, ci dimpotrivă, în timpul scurt (opt luni!) cât l-a ținut în închisoare, îl vizita cu milă; hrana bună nu i-a lipsit și nici celelalte lucruri trebuincioase, care îi ușurau viața [...]”²⁰. Doamna Zoița Ghica, femeie cumsecade, învățată și bună diplomată (doar era fiica Exaporitului) l-a sfătuit pe Grigore vodă să-l ierte, cerându-i „numai” cheltuielile făcute din pricina lui, deși „din aceste cheltuieli nici măcar a patra parte n-a luat”. Apoi la scurt timp, pe chezășia rudelor lui, l-a slobozit din temniță după ce i-a dat și haine ca să se îmbrace.

La 19 mai 1728, domnitorul scria Patriarhului Hrisant Nottara că l-a prins pe hatman și că o să-l răpună, deși ar dori să-l cruțe²¹. Generalul Mihail Racoviță este de părere că a fost iertat datorită intervenției domnitorului Nicolae Mavrocordat, unchiul lui Grigore vodă, care l-ar fi rugat să-l ierte²².

Hatmanul Dumitrașcu a plecat la moșia sa din apropierea Vasluiului, la Ferești. Dar nu se știe din ce motive, chiar a doua zi, spune apăsător *Cronica Ghiculeștilor*, a murit *de moarte bună*, punând acest fapt pe seama pedepsei dumnezeiești, „care a făcut judecata sa cea dreaptă cu Dumitrașcu hatmanul”. Unii istorici pretind că ar fi murit de „cătărău” (comoție cerebrală) la numai 56 de ani²³ și a fost înmormântat la moșia de la Ferești.

¹⁹ *Ibidem*, p. 279.

²⁰ *Ibidem*, p. 285.

²¹ E. Hurmuzaki, *Documente XIX / 2*, pp. 971-972.

²² M. Racoviță, *Întregiri la lucrarea publicată de Academia Română relative la familia Racoviță-Cehan. Fișe nominale și fotografii*, București, 1942, p. 32.

²³ A. T. Laurian, *Magazin istoric pentru Dacia*, IV, p. 165.

Întrucât autorul *Cronicii* n-a putut găsi o explicație mai...naturală, ne putem îndoi de moartea „bună” a hatmanului, la numai o zi de la eliberare. Lupu Drăguțescu, o rudă a stolnicului Iordache, (ginerele hatmanului), care se purtase cu „îngâmfare și nechibzuință”, fiind lăsat de domnitor „să umble ca un nebun ce era” pe drumurile strâmbe ale lui Dumitrașcu, a fost prins împreună cu el și „domnul l-a spânzurat, cu hotărârea divanului (!!), în ziua când a murit și hatmanul Racoviță”²⁴. Stranie coincidență!

Singurul care a scăpat, în acel moment, a fost ginerele hatmanului, stolnicul Iordachi fiul lui Lupu Costachi, care s-a salvat fugind la tătari. Trei ani mai târziu era din nou în țară și, aflând prin mârzacii cu care era în legătură că aceștia unelteau să-l mazilească pe Grigore vodă, s-a gândit să le dea o mână de ajutor! Aflat la moșia lui de la Miclești a atras în complot și alți boieri, mințindu-i că domnitorul fusese deja mazilit, boierii făgăduind tătarilor sume mari de bani dacă vor face în așa fel ca să-și poată alege domn dintre ei. Un slujitor al unui mârzac i-a trădat și cei mai mulți au fost prinși de Grigore vodă. „Fiul pierzaniei” stolnicul Iordachi, legat în lanțuri, a fost osândit la moarte ca „hain dovedit [...] și i s-a tăiat capul fără zăbavă, în fața curții”²⁵. Ceilalți boieri au fost iertați după ce au fost muștrați și au jurat în fața mitropolitului Antonie și a mitropolitului de Sidis Nichifor, duhovnicul lui vodă, „că vor păzi în viitor credință neprefăcută și dragoste curată față de domnul și binefăcătorul” lor. Un fel de...dragoste cu sila, mai ales că au și fost schimbați din boierii...

Am văzut deci care au fost împrejurările în care Dumitrașcu Racoviță hatmanul și-a sfârșit viața. Din acest punct încep o serie de întâmplări care vor duce, în anul 1835, la jalba Ruxandrei Racoviță-Suțu, de care pomeneam mai sus.

La începutul documentului este desenată, stângaci, spița de neam a ramurii Racovițeștilor care se trag din hatmanul Dumitrașcu, dându-se explicații în text despre descendenții lui²⁶ (Pl. I).

Ni se spune că din căsătoria cu „ [...] *Ilinca, fata spătarului Mihaiu Cantacuzino din Țara Românească, au născut trei fii, anume Radu, Dumitrache și Ioniță, între fete Marica, Anița și Bălașa*” (Pl. III.).

Fetele au primit zestrea cuvenită „*căsătorindu-se în viața părinților lor [...] ieșind din casa părintească. Dar dintre feciori, Radu au rămas în Moldova iar Dumitrașcu și Ioniță, după moartea părintelui lor, s-au strămutat cu maica lor la Țara Românească*”.

Documentul relatează despre fuga lui Dumitrașcu hatmanul la tătari când, „*au căzut în urâția lui Grigorie vodă Ghica pe care, după încetarea zurbalâcului, prinzându-l [...] l-au pus în temniță și au cerut să plătească șapte mii cinci sute lei cheltuiale, Domnii, spre împlinirea cărora i s-au vândut toată avierea mișcătoare de s-au împlinit, până când să afla el în viață, lei cinci mii, între care s-au*

²⁴ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 287.

²⁵ *Ibidem*, p. 339.

²⁶ B.N., *loc cit*, f. 1.

împrumutat și de la Radu fii-su cu **patru sute lei**, punându-i amanet o parte din moșia Fereștii” (s. a.). Apoi, după plata celor cinci mii de lei „au murit în **temniță** hatmanul Dumitrașcu, făcând însă diiată la liat 7237 (1728), prin care împarte averia sa la feciorii lui, lăsând Fereștii lui Ioniță, îndatorându-l să plătească acei lei patru sute, ce s-au împrumutat de la Radu”²⁷ (s. n.).

Un amănunt important rămas în tradiția familiei: hatmanul Dumitrașcu n-a murit la moșia sa, ci în temniță, aproape sigur nu de „moarte bună”, probabil ajutat, în chiar ziua execuției ginereului său Iordache Costachi.

După moartea sa, hătmăneasa Ilinca mai avea de dat domnitorului datoria de două mii cinci sute de lei și „spre plata rămășiții [...] au dat domnii casele din Ieși i vreo câteva vii și alte lucruri de s-au plătit.” Apoi, hătmăneasa a făcut jalbă la vodă că „i s-au luat din zestrile sale ce le avia de la părinții săi spre plata datoriei bărbat-sa către Domnie (și) s-au rugat ca să nu rămâie isterisită (!) de dreptul ei”. Drept care, domnitorul i-a dat „pentru lipsa zestrilor sale”, printr-un hrisov din 1730, moșia Ferești, care primește o nouă întărire, în 1743, de la Mihai Racoviță, la revenirea sa pe tron.

Această moșie de baștină a Racovițeștilor care fusese cumpărată de marele vornic al Țării de Sus (pe atunci paharnic al doilea) Ioniță Racoviță, tatăl lui Dumitrașcu²⁸, a ajuns în stăpânirea domnitorului, căci o cumpărase la 23 aprilie 1733 împreună cu casele și viile de la Iași și Huși²⁹, pentru acoperirea datoriei rămase pe urma hatmanului. Mai sus, se arată că suma de bani achitată încă din timpul vieții hatmanului se împlinise prin înstrăinarea averii *mișcătoare* dar nu se specifică faptul că averea lui fusese cumpărată de Grigore Ghica! Dacă nu se luase „pe seama domniei,” pentru hiclenire, măcar domnitorul o cumpărase, desigur, la prețul său.

Când Grigore II Ghica s-a „mutat” cu tronul în Țara Românească (1733-1735), hătmăneasa l-a rugat să ierte „greșalile familiei sale și să întoarcă casile și viile ce s-au dat pentru datorie”, domnitorul învoindu-se și dându-i întărire. Dar nu se specifică dacă domnitorul i-a întors bunurile prin răscumpărare sau prin donație. Înclinăm să credem că bunurile au fost răscumpărate căci, „[...] Radu Racoviță, viclenind hrisoavele pin (tru) aceste acareturi și li-au făcut numai pe numele său” și nu se va mai opri cu „vicleșugurile”. Pe atunci, fiul hatmanului era mare clucer, după ce, până la 1732 fusese staroste de Cernăuți și aflându-se la curte, îi fusese ușor probabil să pună la cale această manevră, în detrimentul moștenirii viitoare a fraților săi.

În anul 1737, în timpul războiului turco-austriac, trupele conduse de generalul Badeni au ocupat mai multe ținuturi din Moldova: Putna, Neamț, Bacău și o parte din Suceava, mai spre munte. Cum Răducanu avea moșii în părțile acelea, împreună cu alți boieri (Ștefan Rosetti cu fii săi, ginerele lui medelnicerul C-tin Balș și slugerul Ștefan Catargiu) au hotărât să se supună ocupanților, primind să ocârmuiască în numele lor aceste ținuturi; „[...] iar Răducanu Racoviță trăda pe nemți cât putea, scriind în taină lui Grigore Vodă, tot ce ei făceau”³⁰.

²⁷ B. N., Colecții speciale, *St. Georges*, P. CCCXXV/ 2, f. 1v

²⁸ M. Racoviță, *Familia...*, p. 58

²⁹ *Idem*, *Familia... Fișe nominale...*, p. 43.

³⁰ R. Rosetti, g-ral, *Familia Rosetti, I, Coborătorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos*, București, 1938, p. 63.

În 1744 hătmăneasa Ilinca își face diata împărțindu-și averea între fii, specificând că datoria pe care hatmanul o făcuse la Radu pentru „rămășița” către domnie, „*au plătit lui, arătând și chipul cu care i-au plătit*”. Averea ei era zestrea primită de la tatăl ei, spătarul Mihai Cantacuzino din Țara Românească și probabil o mică parte din averea soțului răposat. Lui Radu îi lăsa moșia Dobreni; lui Dumitrașcu, „*[...] Costienii i Zăvoaiele i Albotiasca i Gurguieștii i Kilianii i viile de la Sărata și Fundenii i pac toate în Țara Românească [...]*”. Lui Ioniță îi lăsa „*[...] Fereștii ce îi avea luați drept lipsa zestrii sale în Moldova și Sineștii i Milcovul din Țara Românească, hotărând ca averia părintiască din Moldova ce au rămas toată în mâna Radului, să o împartă câte trei frații, frățește*” (s. n.).

În 12 august 1747, Radu Racoviță mare vornic de Țara de jos reușește să capete de la Grigore vodă, revenit pe tronul Moldovei pentru un an, un act de întărire pentru casele și viile de la Iași și via de la Huși, numai în folosul lui³¹. Adică bunurile pe care hătmăneasa le obținuse de la același domnitor, drept compensație pentru zestre, cum arătam mai sus. În 1746 la 28 iunie, răscumpărare și moșile tatălui său din Moldova, de la frații lui plecați și stabiliți în Țara Românească³².

Tranzacția nu fusese corectă, pentru că Hătmăneasa „*[...] văzând că Radu au lăcomit împotriva fraților săi și cu multe ocări și defăimări depe cinste necinstind pe mumă-sa, au făcut hătmăniasa Ilinca a doilea diiată la liat 7256 (1748), prin care, printre pravilnice cuvinte ce zice într-însa (!), depărtiază pe Radu fii-său din moștenirea zestrii și a moștenirii sale, ce au luat de la părinții ei, hotărând ca și moșia Dobrenii ce o au fost dat Radului i alte lucruri din zăstrile sale, să ia de către Dumitrașcu și Ioniță, frații împărțindu-se între dânșii, fără a moșteni Radu nimica din ale sale*”³³.

După câțiva ani, probabil pe la 1851, maximum 1853, hătmăneasa Ilinca a murit, după ce se călugărise, ca „maica Epraxia” (în jalba prezentată de noi se spune „peste câțiva ani”). Pe un document inedit din 1719 s-a păstrat semnătura și amprenta sigiliului ei cu herbul Cantacuzinilor și inițialele numelui: „И / Л // К / Т” (Pl. VI).

Răducanu devenit din 1751 mare logofăt, deci cu treburile Cancelariei pe mână, „*[...] unindu-se (cu Dumitrașcu, fratele mai mare) au tăinuit dieșile mumii lor, de către Ioniță, fratele lor cel mai micu și, cu acest mijloc, au împărțit toți trei, atât averile tatălui lor din Moldova, cât și averia mumii lor din Țara Românească*”.

Ioniță, care nu cunoștea cuprinsul celor două testamente ale mamei sale, ele fiind ascunse de Răducanu, a primit drept moștenire *din partea tatălui*, Fereștii, nu așa cum o lăsase hătmăneasa, ca moștenire din averea ei, după ce primise această moșie drept despăgubire pentru zestrea cheltuită pe datoriilor hatmanului. În plus, el nu a beneficiat de jumătatea din averea mamei, care-l îndepărtase pe

³¹ I. Bianu, *Catalogul manuscriselor de la Academia Română*, București, f. a., p. 314 în M. Racoviță, *op., cit.*, p. 99 (hătmăneasa le vânduse pentru împlinirea datoriei la vodă, cumpărându-le chiar domnitorul pe 1500 lei); vezi și p. 43.

³² Ioniță plecase împreună cu mama sa încă din 1742, vezi N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, București, p. 310.

³³ B. N., *loc. cit.*, f. 105.

Radu de la moștenire, el fiind „năpăstuit cu două chipuri” prin tănuirea testamentelor hătmăneșei. Ba, pentru a acoperi vicleșugul, cei doi s-au prefăcut a nu ști de achitarea datoriei către Răducănu, care-l împrumutase pe hatman, datorie ce fusese plătită tot de mama lor, arătându-se deslușit în primul testament din 1744 cum se achitase. Așa că, frații mai mari au pus pe Ioniță și la plata „datoriei” părintești, numai pentru a nu da în vileag testamentele ascunse ale hătmăneșei.

În jalbă se arată și motivul pentru care se aliașeră contra mezinului. „*Vicleșugul acesta l-au urmat Dumitrașcu cu frate-său Radul pentru că au schimbat cu el partea ce s-au dat Radului la Țara Românească. Între care se află și moșia Dobrenii, ce întrece pe multe alte moșii, dând Radului în Modova, partea ce i s-ar fi cuvenit lui Dumitrașcu din averea părintească*” (adică din partea tatălui).

Vom urmări în continuare, pe scurt, evoluția celor trei fii ai hatmanului Dumitrașcu, atât cât ne permit documentele studiate până acum.

Dumitrașcu II³⁴ (cca.1696-1778) plecase cu mama sa și cu fratele Ioniță, în Țara Românească și s-a stabilit aici definitiv, cam de pe la 1734-1735: „dvornicul Dumitrașco ce a lăcuit în Valahia [...] a murit la Valahia și acolo li-a rămas un fiu, anume Dumitrașco (III) și o fată [...]”³⁵, spun documentele Cantacuzinilor. Fiind înrudit cu ei a stat aproape de conducerea treburilor politice, mai întâi ca logofăt al doilea între 1742-1745, apoi mare medelnicer din 1746, clucer mare în 1751 și din 1758, întâi mare vistiernic, apoi mare vornic³⁶. În anul 1747 vindea moșia de la Greci, ținutul Vaslui (moștenită de pe tată), pentru o datorie pe care-o avea la Grigore Ghica II, apoi în același an cumpăra case în București, în mahalaua Prundului. În 1758 mai cumpăra o casă, de data asta în mahalaua bisericii Zlătari, de la nepotul Domnului Brâncoveanu, Nicolae Argetoianu³⁷.

A avut și el o viață destul de agitată, amestecându-se în toate uneltirile boierilor munteni, chiar și împotriva propriilor rude. În 1763, odată cu venirea pe tron a vărului său Constantin Racoviță, unindu-se cu Constantin Dudescu și Badea Știrbei, au impus domnitorului să împartă boierii după interesele lor; folosindu-se de nemulțumirile boierilor români față de favorurile acordate fanarioților „de neam prost”. În luna decembrie este întemnițat și se hotărăște să fie trimis la Constantinopol, împreună cu alți boieri, însă a fost salvat de revolta populației Bucureștilor. Doi ani mai târziu, în 1765, uneltind din nou cu boierii, de data asta contra celui alt văr, Ștefan Racoviță vodă, va fi din nou închis pe șase luni.

A avut grijă de sporirea averii, după cum am văzut, chiar și pe seama fratelui, avere consistentă, după cum se vede din întărirea pe care i-o dă Ștefan

³⁴ În documente i se spunea și Dumitrache și Dumitrașcu, așa încât i-am notat cu cifre romane, în ordinea descendenței, pentru a nu fi confundați, căci numele Dumitrașcu apare cel puțin o dată la fiecare generație, pornind de la hatman și urmând descendența lui.

³⁵ M. Cantacuzino, banul, *Genealogia Cantacuzinilor*, publ. și adnot. de N. Iorga, București, 1902, p. 346.

³⁶ M. Racoviță, *Familia... Fișe...*, p. 33.

³⁷ Șt. D. Grecianu, *Câteva documente și un arbore genealogic pentru a proba descendența Domnului Ștefan Dimitrie Grecianu fost senator, din neamul boierilor “ot Brâncoveni”*, București, 1902, p. 15.

voievod în august 1764. Deținea moșiile Fundeni, Pleșoiu, Coțofeneasca, Ciorani, Prundul, Lăcișteanca, Albătești, mori la Vârțișcoi și Cârломănești³⁸. Mai avea de la mama lui, hătmăneasa Ilinca, Costienii, Zăvoaiele, Albotiasca, Gurgueștii, Kilianii, viile de la Sărata³⁹. Este și el ctitor al bisericii Olari din București, ridicată la 1758 și la mănăstirea Colțea, ca descendent al Ilincăi Cantacuzino.

Răducanu Racoviță (cca. 1698-1765), „tartorul viclesugurilor”, a rămas în Moldova, urcând și el din rang în rang. Din 1722 până în 1727 a fost cămăraș de ocnă, funcție foarte profitabilă pentru rotunjirea veniturilor, apoi staroste de Cernăuți până în 1732, după care va fi mare clucer, mare paharnic în 1738, mare spătar în 1742, mare vornic al Țării de Sus în 1743, mare hatman în 1744, mare vornic de Țara de Jos în 1747, mare vistier în 1750, iar din 1751 mare logofăt; a fost și caimacam de mai multe ori. În afară de moșiile împărțite sau schimbate cu frații plecați în Valahia, a mai moștenit o parte din averile familiei Buhuș, prin soția sa; de la tatăl său i-au rămas Mărăței, Prigorcenii și Grumăzești, cu heleștee și moară, în ținutul Vasluiului. În 1753 cumpără de la fratele Ioniță următoarele moșii: Fereștii, Părtanii cu heleșteu, Valea Rea cu mori pe Vaslui, Prigorcenii cu heleșteu, Fauri, părți din Tătărani, Portari, Olari, Țigănești, Boțoaia, Chioaia și Drăcșeni, toate pe 1845 de lei și 80 de bani⁴⁰. O avere considerabilă la care s-a adăugat și moșia Greci de lângă Vaslui, vândută în 1747 de fratele său Dumitrașcu II⁴¹.

Ca orice bun creștin s-a gândit și la „ale sufletului,” mai ales că ar fi avut câte ceva de iertat. În 1756 a ridicat o bisericuță de lemn la Hârja, în ținutul Bacăului unde apare drept ctitor împreună cu soția lui, „kneghina Maria” (născută Buhuș, a doua soție) și cu copiii: Ștefan (care era mort din 1750), Ilinca, Maria și Nastasia⁴². A mai făcut danii mănăstirii de la Dobrovăț din ținutul Vaslui, unde dorea să fie „asturcat” alături de părinții săi⁴³: hatmanul care fusese mutat de la Ferești unde se îngropase inițial și hătmăneasa Ilinca, ce se călugărise probabil în această mănăstire.

În fine, între 1760-1762 Răducanu zidește la Târgul Ocna o mănăstire, pe malul Trotușului, care-i va lua numele, „Răducanu”. În tabloul votiv apar: marele logofăt Radu Racoviță, bătrân cu barba albă, logofeteasa Maria soția lui și fiica lor Ilinca Racoviță, alături cu marele paharnic Petrachi Vidalis-Elenis al doilea ei soț, căci primul bărbat, Mihai Rosetti murise în 1754 (vezi Pl. II).

Interesantă este pisania în versuri: „Maica prea dulcelui Hristos,/ Robii tăi cei credincioși,/ Locașul Tău au Zidit,/ Foarte l-au împodobit./ Lumina dar, cea cerească,/ Prin gura Ta să moștenească;/ Radu Racoviță vel logofăt,/ Cu a lui soție, Maria, ctitori sunt,/ Cu fiica lor Ilinca,/ La această biserică prea sfântă.”

³⁸ M. Racoviță, *Familia...Fișe...*, p. 34.

³⁹ B. N., *loc. cit.*, f. 105 v.

⁴⁰ M. Racoviță, *Familia...Fișe...*, p. 63.

⁴¹ Vezi n. 36 și *Ibidem*, p. 100

⁴² N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XV, București, 19, p. 15.

⁴³ M. Racoviță, *Familia...Fișe...*, p. 100.

Apoi urmează încă două versuri, în limba franceză, care spun multe despre logofătul Răducanu: „Après avoir réglé les fortunes publiques,/ J’ai donné des leçons aux plus grands politiques./ 1763, mai 20.” Într-adevăr, nu se poate spune că n-a „dat lecții,” începând cu proprii frați și terminând cu rudele sale domnești!

Ioniță (cca. 1714- cca. 1773) a rămas și el, ca și Dumitrașcu II, în Țara Românească dar s-a descurcat mai greu. Era căsătorit cu Elena Razu, cu care a avut doi copii: Dumitrașcu III și o fată. Sigiliul ei se află pe o scrisoare adresată „pre iubitului meu fiu Dumitrache Racoviță, cu părintească blagoslovenie”⁴⁴, în 4 iulie 1785.

Iată ce ne spune jalba postelnicesei Ruxandra Suțu. După ce se socotise cu frații lui în 1735 și după schimbul de proprietăți dintre Dumitrache și Răducanu din jurul anului 1746, „*Ioniță, în puțini ani după aceste toate, murind, au lăsat copiii lui ne vârsnici și în foarte proastă stare pentru că muma lor, din pricina răzmeriții de atunci, strămutându-se la Brașov unde au zăbovit vreo câțiva ani, s-au căsătorit de al doilea cu paha(rni)cul Preda Prejbianu și când s-au întors, fii-su Dumitrașcu (III) cel mai mare, au fost copil ca de 12 ani, carele ne cunoscând nimic din cele urmate între tată-su și unchii lui, mai vârtos că în casa tatălui său n-au găsit nici o hârtie ca să lumineze sau să cunoască ce au rămas moștenire, nu au știut să ceară niciodată nimic*”.

Conform datelor cunoscute până acum, au trecut mai mulți ani până la moartea lui Ioniță⁴⁵. În studiul g-ralului M. Racoviță nu se spune în ce an s-a născut dar se știe că a murit „după 1780”. Ori, dacă în 1734 era deja clucer în Moldova, probabil că avea peste 20 de ani. Am putea presupune că s-a născut în jurul anului 1714. Știm că ultimul rang avut de Ioniță, după ce a fost spătar, ispravnic de Buzău și mare șetrar, a fost cel de mare clucer (rang mai mult onorific la acea dată). Este semnalat în documente ca „fost clucer mare”, la 1761 când a cumpărat moșie la Homești, Râmnicul Sărat și în 1765 și 1766, ca frate mai mic al lui Răducanu, deci identificare sigură⁴⁶. În 1772 apare tot ca fost clucer mare⁴⁷. Este greu de presupus că a trăit până în 1780, dacă ne luăm după jalba postelnicesei Ruxandra Suțu.

Fiul lui Ioniță, **Dimitrie III** (1775-1823), născut în 1755, ar fi avut deci 12 ani în 1767, dată la care tatăl lui ar fi trebuit, conform jalbei, să fi fost deja mort (ori documentele îl pomenesc până în 1772) iar mama lui recăsătorită cu Preda Prejbeanu cel „de o mică familie”⁴⁸. Nu se cunoaște data la care Elena Razu (soția lui Ioniță), s-a căsătorit cu paharnicul Preda Prejbeanu. El era pomenit în divanul Țării Românești al lui Alexandru vodă Ipsilanti la 1775⁴⁹, după ocupația rusă dintre anii 1770-1774 încheiată prin pacea de la Kuciuk Kainargi. Deci la acea dată

---

⁴⁴ B. N., Col. Spec., *Saint-Georges*, P. CCCXXV/ 2, f. 46.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 62.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 63.

⁴⁷ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 154.

⁴⁸ M. Cantacuzino, spătar, *op. cit.*, p. 347.

⁴⁹ O. G. Lecca, *Familiile boierești române*, București, 2000, p. 478.

trebuie că și Elena se afla în țară căci „răzmerița” se terminase. Probabil că ea se refugiase la Brașov cu Dimitrie și surorile lui, tocmai din pricina războiului iar Ioniță murise în acest interval de timp. Data cea mai probabilă a morții lui ar putea fi anul 1773, în nici un caz 1780.

În 1773 Dimitrie III avea deci cam 17-18 ani, nu 12 cum se arată în documentul pus în discuție. Motivul pentru care „nu a știut să ceară nimic” era acela că nu avea cum să cunoască „vicleniile” unchilor lui care ascuseseră testamentele bunicilor, așa cum nici tatăl său nu le știuse. Așa că și-a împărțit viața între împlinirea datoriilor administrației și chivernisirea micii lui averi, încercând să o mărească. Între 1785-1786 a fost ispravnic de Buzău și de Saac, apoi mare clucer în 1791 și 1794, mare logofăt în 1798 iar din 1803 mare vornic.

Nu mai avea moșii în Moldova din 1753 când tatăl său le vânduse unchiului Răducanu. A rămas cu moșii în județul Râmnicul Sărat (Horești și Homești), pe care le cumpăraseră tatăl său⁵⁰. A mai cumpărat pământ pentru completarea moșiei de la Homești și la Herești. În 1809 schimbă moșia de la Sinești pe un han în București.

Un document din 1816 descoperit de curând în colecțiile Bibliotecii Naționale, scris de mâna dvornicului Țării de Sus Dumitrache III Racoviță, se dresează domnitorului Gheorghe Caragea, cerându-i să-i îngăduie înființarea unui bâlci („zbor”). Documentul este interesant pentru că ne arată care era procedura înființării târgurilor și care erau etapele parcurse de la cerere, până la aprobare.

„Prea Înălțate Doamne, Cu plecăciune mă rog Mariei Tale, fiind că la moșia mea Greabănu din Sud Slam Râmnic sunt sate dajnice visteriei Mării Tale împrejurul moșiei acesteia și fiindu-le târgurile peste mână, a pururea mi să roagă ca să fac un zbor măcar peste an, și unde socotind și sluga Măriei Tale că este cuviincios Măria Ta, după orânduiala și canoanele țării să mi să hărăzească la această moșie de a să face zbor în ziua Sfintei Troițe și vama acestui bâlci să să hărăzească slugii Mării Tale de la viitorul an, dincolo și la alte aveturi și obiceiuri ale pământului, să nu să amestece dregătorii jud(e)țului, căutându-să pă seama casăi mele venitul ce va fi, mult-puțin, fiind o bagatelă lucru, ca să împărtășească sluga Mării tale de mila domnească, precum au asăminea bâlciuri și alți boieri pământeni sau cum va fi luminata poruncă pentru rugăciunea slugii Mării tale / 1816, iulie 22 z(ile) / a Mării Tale plecată slugă / Dumitrache Racoviță vel Dvornic (Țării) de sus”⁵¹ (Pl. IV a).

Pe pagina următoare: *„Io Ioan Georgie Caragea V(oe)v(o)d gospod(a)r zeml(i) Vlahscoi/ Dum(niile) v(oastre) ispravnicilor ai județului veți vedea arătarea și cerirea ce ne face printr’această anafora Dum(nea)lui biv vel dvornic Dumitrake Racoviță, pentru care poruncim să cercetați de este cu cerirea și primirea lăcuitorilor părții locului spre a să face bâlci la moșia Dum(nea)lui, de nu aduce supărare la vreun alt bâlci mai vechi și nu este împotrivire la orânduiala*

⁵⁰ M. Racoviță, *op. cit.*, Fișe, p. 63.

⁵¹ B. N. R., Colecții Speciale, *Saint Georges*, D. CCLX/ 2, f. 57 și 57 v.

nizamului și să înștiințați Domniei Mele / 1816 avg(u)st 27 / Vel logofăt”. La mijloc, în chinovar, este aplicată pecetea mijlocie a țării (Pl. IV b).

Pe aceeași pagină, mai jos: „*Prea Înălțate Doamne/ Ascultând luminată porunca Mării Tale ce să dă la această anafora a Dumn(e)alui biv vel Dvornic Dumitrșku Racoviță, pentru cererea ce face Domnului a ave voie ca să facă bâlci la moșia Dum(i) s(ale) Grebănu într’o zi hotărâtă, 28 April adică la ziua Sf(intei) Troițe. Și următori fiind am făcut cu scumpătate cercetare, atât de este cu mulțumirea și primirea locuitorilor părții locului, cât și de nu aduce vre o supărare la vre un alt bâlci mai vechi. Și ne-am pliroforisit chiar de la locuitori(i) satelor duprin prejur, cum că de trebuință este a să face acest bâlci la numitul loc, fiind că la această zi la nici un sat al părții aceia nici aci în județ(ul) acesta, nici în vecinile sate din sud Buzău, alt bâlci nu să face. Din nici vre o altă împotrivire la orânduiala nizamului nu să dă, fiind loc într’o parte și feriți de ori ce vătămare. Deci de pliroforia ce am luat, nu lipsim a înștiința Măriei Tale, iar hotărârea ce a desăvârșit rămâne a să da de Măria Ta./ 1816 Oct(om)v(rie)/ Gheorghios Simon...../ Manolake ...vel comis.../ Biv vel paharnic...”.*

Urmează porunca domnitorului: „*Dumneata vel logof(ete) de Țara de Jos, de vreme ce ispravnici(i) județului ne dau ploroforis printr’această înștiințare cum că facerea acelui bâlci la moșia Dumn(e)alui biv vel dvornic Dumitrașcu(u) Racoviță este cu primirea locuitorilor părții locului și nu aduce supărare la vreun alt bâlci mai vechi, nici împotrivire la orânduiala nizamului, de aceea dar poruncim să i să facă cartea Domniei mele, după orânduiala, pentru sastisirea și facerea bâlciului, la ziua ce cere Dum(nea)lui Dvornicu./ ’816 dec(e)mv(rie) 2./ biv vel pah(arnic)...”.*

Pe verso, în limba greacă, cartea domnitorului: „*Io Ioan Gheorghie Caragea V. Vd. i. gos(po)d zemli Vlascoie/ Dum(nealor) v(el) ispravnicilor a județului veți vedea arătarea și cererea ce face printr’aceste Dum(nea)l(u)i vel dvor(ni)k Dumitrașco Racoviță, pentru care poruncim să cercetați de este cu voie și cererea neg(u)țitorilor și a lăcuitorilor părții locului facerea acestor bâlciuri și târg, de nu aduc supărare la vreun alt bâlci sau târg vechi și de nu sunt cu împotrivire la orânduiala nizamului și să înștiințați Domniei Mele./ ’818 ghenar 23./ vel logofăt...”.*

În 1818 Dumitrașcu III își face o moară la Bălțați, pe moșia lui. Se vede că nu avea o avere mare, dovadă documentul de mai sus, prin care își mai putea crește veniturile, deși a avut tot timpul ranguri și era un boier foarte respectat

Dintr-o copie-transcriere din 1923, a unei hotărânicii a moșiei Greabănu, făcută în 1830⁵², se vede că „rotunjirea” ei s-a făcut încet, prin mici cumpărături repetate, la intervale de timp destul de îndepărtate, cea ce probează că nu dispunea de sume mari de bani. Documentul este interesant pentru că prezintă în rezumat toate zapisele de proprietate, numărul de stânjeni cumpărați treptat, precum și prețul lor. Am putea spune că de fapt această moșie este exclusiv „creația”

⁵² *Ibidem*, P. CCLXXXI/ 9, f. 1-14.

vornicului Dumitrașcu III care iată, a înzestrat-o cu biserică și bâlci anual, spre folosul lui și al obștii.

În ianuarie 1821, la înmormântarea lui Alexandru N. Suțu voievod, este semnalat în primul grup al marilor boieri care au purtat sicriul din „harem” (camerele Doamnei), până jos la scară⁵³ (era prima etapă a cortegiului funebru, sicriul fiind astfel scos din reședința domnească). În 13 noiembrie 1822 a fost făcut spătar, „[...] la première charge militaire du pays et qui a sur lui (sic) la police de la principauté, hors la ville proprement dite [...]”⁵⁴, arăta agentul prusac baronul Kreuchely. El se afla în „partida” marelui ban Văcărescu, cel care într-o dispută cu marele logofăt Bălăceanu, îi spunea acestuia că ceilalți boieri „atât cât sunteți, nu vă puteți compara cu Văcăreștii, Krețuleștii sau Racoviștii”.

În 27 martie 1823 Dumitrașcu III a murit. „Il fut, d’après le superbe usage du pays, enterré le même jours, vers les 5 heures du soir. Le prince et tous ses fils furent à son enterrement”⁵⁵, relate același Kreuchely.

Dumitrașcu III Racoviță a fost căsătorit de mai multe ori. Prima lui soție a fost Maria fiica lui Nicolae Cantacuzino, de care s-a despărțit în 1812, apoi s-a căsătorit cu Zoîța Ghika, în fine cea de-a treia soție a fost Smaranda Ipsilanti. Mama postelnicesei Roxandra, autoarea jalbei din anul 1835⁵⁶ a fost Maria Cantacuzino. Și iată cum s-a ajuns la revendicările postelnicesei.

În anul 1833 a murit băneasa Smaranda Racoviță, „cocoană trecută în vârstă de bătrânețe. Și au trăit până au ajuns în lipsă, căci fiii dumnieai Dumitrache vornic și Mihalache logofăt au prăpădit casa părintească în fapte necuviincioase”⁵⁷. Smaranda Racoviță, fiica lui Iordache Rosetti și a Păunei Filipescu, fusese soția lui Dumitrașcu Racoviță sin Dimitrie II (fratele lui Ioniță) și al Despei Andrei Palada. Ea era verișoara prin alianță a vornicului Țării de Sus Dumitrașcu III, care ceruse înființarea târgului de la Greabănu (vezi Pl. II).

Nu știm de ce fapte necuviincioase erau vinovați cei doi fii ai banului Dimitrie sin Dimitrie II Racoviță, verii postelnicesei Roxandra, însă bănuim că „prăpădiseră” averea părintească. Agentul Prusiei la București, baronul Ludovic von Kreuchely ni-l prezintă pe Mihalache, care era mare logofăt al Țării de Sus în aprilie 1824, ca fiind „[...] un jeune homme tout aussi ignorant que borné et ne s’occupe que de l’élégance de son costume et de la toilette de sa barbe”⁵⁸, în loc să fie „priceput în jurisprudență și obiceiurile țării”.

Amândoi frații avuseseră probleme încă din 1823 când, baș-beșli-aga din Valahia Hassan bey Gavanoș-Oglu, pusese să fie arestați concomitent cu

⁵³ Gh. D. Florescu, *Alaiul înmormântării lui Alexandru N. Suțu Voievod la 2 ianuarie 1821*, București, 1932, p. 13.

⁵⁴ E. Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 189, doc. CCLIX.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 219, doc. CCIXI.

⁵⁶ M. Racoviță, *op. cit.*, p. 36.

⁵⁷ (Ilie Corfus), *Însemnările Androneștilor*, București, 1947, p. 65. (în continuare *Însemnările...*)

⁵⁸ E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. X, p. 273.

întemnițarea agăi Villara, spre consternarea boierilor care-și vedeau toți capetele primejduite. Frații Racoviță au fost însă eliberați câteva zile mai târziu, Kreuchely arătând motivul: „Leur détention doit avoir été occasionnée par quelques prétentions particulières et pécuniaires de la part du Trésor sur ces individus⁵⁹ (s. n.).

Deznodământul acestei situații n-a întârziat mult, așa cum era de așteptat căci, în februarie 1827, „Les frères Racoviza, ancienne famille, (Mihalache și Matache) ont des dettes; ils sont solvables, mais aussi ils ont des belles terres et une maison en ville dont la situation donne envie. Raison assez forte pour leur faire vendre, sans délai, terres et maison à vil prix, pour payer leurs dettes: Son Altesse (Grigore IV Ghika) *sub rosa* en fut l’acquéreur⁶⁰. Iată de ce murise mama lor în sărăcie după șase ani.

Deși Dumitrache („Matache Bândocu”) era boier de clasa I-a, în 1835 când a murit „[...] de damba, apoplexie, în două ciasuri (locuia) într-o odaie, la un han din Gorgani unde din adâncă sărăcie ajunsese a lăcu⁶¹”.

Fratele lui, Mihalache s-a descurcat mai bine, în 1832 a fost numit de Kiseleff efor al spitalelor, funcție pe care a avut-o până în 1847. Deși logofăt mare încă din 1841, în 1844 i s-a pus sechestru pe avere pentru o datorie de 27.563 de lei, datorată lui Mihai Anghelovici⁶². El a murit în 1857, ca mare vornic, după ce avusese nefericirea de a-l îngropa pe fiul său Alecu: „[...] flăcău tânăr, învățat, de ispravă, cinstit [...]”⁶³, în vârstă de numai 33 de ani, această ramură a familiei stingându-se.

Rememorând cele puse la cale de bunicul și unchiul mare, am putea spune că „Justiția immanentă” echilibrase totul...

Acești doi frați au avut însă un rol în repararea nedreptății făcute de bunicul lor. În 1833, la moartea maicei lor Smaranda, „[...] în sipeturile casii lor, găsind atât diiata hatmanului Dumitrache Racoviță cât și diiețile hătmănesii Ilinca Kantakuzino i hrisovul Domnului Grigorie Ghica pentru moșia Fereștii i hrisovul lui Mihail vodă Racoviță-Teahan tot pentru Fereștii i foile de împărțială, atât a bunului lor Dumitrache (II) Racoviță, ca și a însăși lui Ioniță foae (care, firește, să cuvenea să fie în casa lui Ioniță, iar nu în casa lui Dumitrache). Le-au dat toate acestea hârtii postelnicesii Luxandrii, nepoata lui Ioniță Racoviță, precum să dovedește din înscrisul cărților ce le-au dat prin cea Mare Logofeție a Dreptății, ca să-și caute dreptul moștenirii sale de la clironomii Radului [ ]”. Evident, de la clironomii lui Dumitrache II nu mai avea ce să ceară!

Jalba arată vina bunicului lor, ca „dimpreună lucrător la vicleșug” cu Radu dar, din păcate pentru Roxandra, averea lui fiind scoasă la mezat pentru datoriile fiilor.

Cât despre marele logofăt Radu, jalba arată că acesta și-a însușit toată moștenirea părintească a lui Ioniță din Moldova, împărțind-o copiilor lui, *cu bună*

⁵⁹ *Ibidem*, p. 225, doc. CCICVI.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 407, doc. CCCXCI.

⁶¹ *Însemnările...*, p. 75.

⁶² M. Racoviță, *op. cit.*, p. 87.

⁶³ *Însemnările...*, p. 99.

știință. Lucru dovedit de faptul că moșiei Tătăraști-Bosânceni din Basarabia de pe apa Tigheciului, dată prin foaie de împărțeață lui Ioniță, după ce și-a însușit-o samavolnic, Radu i-a schimbat numele în Hornești și o stăpânea în 1835 nepotul său, fiul fiicei sale Anastasia (soția marelui vistier Iordaki Costaki): „[...] *vicleșug asupra altui vicleșug urmându-să, spre năpăstuirea moștenitorilor lui Ioniță*”.

Postelniceasa Roxandra Racoviță, fiind dovedită înșelăciunea, se considera îndreptățită să-și dobândească drepturile de la urmașii marelui logofăt Radu „[...] *care împreună cu moștenirea ce au luat de la bunul lor [...] au moștenit și toate faptele sale*”.

Roxandra era născută în jurul anului 1800, în 1812 tatăl ei divorțase de mama ei Maria Cantacuzino. Ea s-a căsătorit în 1816 cu fratele lui Mihail vodă Suțu „cel tânăr”, Constantin Grigore Suțu. În 1818 când și-a alcătuit diata, Dumitrașcu III Racoviță îi lasă unicei sale fiice, moșiile Homești și Horăști, ca și Sineștii și Putreda. A moștenit și satul Greabănu, unde în 1844 a citorit aici cu Costache Suțu, o biserică. Nu se știe din ce motiv, în 1853 îl scoate pe soțul ei de la vechilia acestei moșii. Probabil că erau neînțelegeri între ei deoarece în 1859 erau divorțați. Peste doi ani, cel care-o reprezintă într-un proces este fiul ei Grigore C. Suțu. În 1865 moșiile și pădurile ei din județul Râmnicu Sărat erau arendate⁶⁴, Grigore aflându-se în străinătate.

Se mai cunosc și câteva fapte... anecdotice. În timpul zaverei din 1821, o mare parte dintre boierii celor două Principate s-au refugiat în Transilvania, în Bucovina sau în Basarabia. Domnitorul Moldovei Mihail Suțu, deși încurajase mișcarea eteristă, când a înțeles că n-are sorți de izbândă și rușii nu-i mai susțin, s-a refugiat și el în Basarabia cu familia, punându-se sub protecția rusească. Venise cu el la Chișinău și tatăl său, beizade Grigore, fiul lui Mihail vodă „bătrânul”, cu copiii lui (frații lui Mihail vodă), anume: Nicolae – care fusese capuchehaie la Stambul, Ioan – mezinul, șambelan al ducelui de Lucca, crescut și educat în occident (poreclit „Fra Diavolo”), fiicele Anica Florescu, Eufrosina Vlădoianu, Elena Comăneanu, Sevastița Skina, Rallu Sallos, ca și fratele Constantin postelnicul, ”însurat cu bogata Roxandra Racoviță”.

Genealogistul Gh. Bezviconi, neobositul cercetător și istoric al Basarabiei, a cules din scrierile și povestirile contemporanilor evenimentelor, informații despre refugiați și despre atmosfera Chișinăului aceluși timp. Iată ce scrie despre Roxandra Racoviță-Suțu: „[...] Constantin trăia mai retras din pricina soției sale, o femeie nu prea prezentabilă, ceea ce n-a împiedicat-o să se amorezeze de Petrache Mavrogheni; Pușkin închină în versurile *Jocului* (poezie în care prezintă societatea basarabeană), o strofă <<nedescifrată>>, declarației de dragoste ce-o face această cucoană șchioapă <<în fața Europei întregi>>”. Destinatarului declarației, „neprezentabila” Roxandra i s-ar fi plâns că soțul „și-a umflat buzunarele în familia ei”⁶⁵. Mai departe, Gh. Bezviconi confirmă că „În Basarabia s-a așezat și Petrache Dimitrie Mavrogheni (mort în 1861), poreclit <<Babaca>>(mare vistier în Moldova), nepotul de frate al domnitorului muntean Nicolae Mavrogheni; soția sa Ruxandra (n. Sturdza) [...] organiza petreceri vesele, încât aici venea deseori Pușkin. [...] la Mavrogheni casa era deschisă toată ziua

⁶⁴ M. Racoviță, *op. cit.*, II, p. 103.

⁶⁵ Gh. Bezviconi, S. Calimachi, *Pușkin în exil*, București, 1947, p. 149, 161.

și, îndată ce se strângeau tinerii, erau chemați lăutarii țigani și se începeau dansurile. Roxandra Suțu cu fetița sa, Liza, măritată apoi cu Ghica erau totdeauna de față”.

Cât despre succesul sau însuccesul jalbei făcută de nepoata păgubitului Ioniță Racoviță, putem spune următoarele.

Este sigur că fiul Roxandrei, Grigore C. Suțu nu a moștenit decât moșiile lăsate mamei lui Roxandra, de bunicul lui, Dumitrache III Racoviță, ca și cele lăsate de tatăl lui, postelnicul Constantin Suțu. În testamentul alcătuit în ziua de 30 iulie 1890 la Sinaia, Grigore își lăsa averea la doi nepoți de la două surori, el neavând copii din căsătoria cu Irina Hagi-Moscu⁶⁶. Ei erau proprietarii palatului Suțu din București, actualul Muzeu de istorie al municipiului București, locul celor mai strălucite și exclusive baluri ale vremii.

Al doilea legat al testamentului alcătuit de Grigore Suțu preciza: „Leghez (!) nepotului de sor(ă), Kiriakuli P. Mavromihali (fiul Eufrosinei Suțu căsătorită cu Petre Mavromihali), domiciliat în Atena, următoarea avere: 1. Moșia mea Greabănul, din districtul R. Sărat, cu toate trupurile (Putreda, Honceștii etc.) și denumirile ce are și toate îmbunătățirile, precum și tot ce se găsește în casă [...]”. Aceasta era unica avere din partea Racovițeștilor.

Dimpotrivă, nepotului care purta numele familiei Suțu, Grigore D. Suțu (fiul cel mare al sorei sale Smaranda, căsătorită cu Dimitrie Suțu), primea moșiile Suțeștilor și palatul din București. (Pl. V). Iată deci că jalba postelnicesei Roxandra Suțu n-a avut nici un efect, ea rămânând numai cu averea lăsată de tatăl ei, din „patrimoniul” Racoviță.

În preajma primului război mondial (1914), printr-un „Act de împărțeală și tranzație” încheiat de nepoții Smarandei Suțu, copiii fiului ei Constantin D. Suțu, ei împărțeau averea lăsată de tatăl lor, decedat. Din document reiese că și averea lăsată lui Kiriakuli Mavromihali rămăsese tot în posesia descendenților Smarandei, căci Greabănu-*Racovițenii* revenea lui Dimitrie C. Suțu⁶⁷.

Iată și transcrierea jalbei Ruxandei Racoviță-Suțu, care ne-a purtat prin trei secole de istorie românească (originalul este scris cu caractere chirilice):

* * *

„Hatmanul Dimitrie Racoviță din Moldova luând în căsătorie pe Ilinca, fata spătarului Mihaiu Cantacuzino din Țara Românească, au născut trei fii, anume **Radu**, **Dumitrache** și **Ioniță**, între fete **Mariia**, **Anița** și **Bălașa**, după cum mai deslușit se vede spița de sus. (s. n.; Pl. I)

Dintr-acești copii, fetele căsătorindu-să în viața părinților lor, și-au luat fieșcare zestrea sa ieșind din casa părintească. Dar, dintre feciori, **Radu** au rămas la Moldova. Iar **Dumitrașcu** și **Ioniță**, (s. n.) după moartea părintelui lor, s-au strămutat cu maica lor în Țara Românească (loc gol în text).

În vremea domniei lui Grigore Vodă Ghica, din pricina răzvrătirii puterilor Buțiacului [a] zurbalăcului lui Sultan al Deliciraihan, pribeținind hatmanul Dimitrie la tătari, au căzut în urâția lui Grigore Vodă Ghica, pe care, după încetarea zurbalăcului, prinzându-l

⁶⁶ B. N., Col. Speciale, *Saint-Georges*, P. CLXXXI/ 9, f. 15-16.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 17-19.

Grigore vodă l-au pus în temniță și au cerut să plătiască *șapte mii cinci sute lei* (s. a.) cheltuiala domnii, spre împlinirea cărora i s-au vândut toată avierea mișcătoare de s-au împlinit, până când să afla el în viață, lei *cinci mii* (s. a.), între care s-au împrumutat și de la Radu fii-su cu *patru sute lei* (s. a.), punându-i amanet o parte din moșia Fereștii.

Și, după plata acelor *cinci mii lei* (s. a.), au murit în temniță hatmanul Dumitrache; făcând însă Diată la liat 7237 [1729] prin care împarte averia sa la feciorii lui, lăsând Fereștii lui Ioniță, îndatorindu-l să plătească acei lei patru sute ce s-au împrumutat de la Radu.

După moartea hatmanului Dumitrache, soția sa Ilinca, spre plata rămășiții de *două mii cinci sute lei* (s. a.) au dat domnii casele din Ieși i vreo câteva vie și alte lucruri, de s-au plătit. După care, dând jalbă Mării Sale Grigore Vodă Ghika, jăluindu-să că i s-au luat din zestrile sale ce le avia de la părinții săi spre plata datorii bărbat-su către domnie, s-au rugat ca să nu rămâie isterisită de dreptul ei. Și Grigorie Vodă, prin hrisovul din liat 7238 [1730] au dat p(en)tru lipsa zestrilor sale, moșia Fereștilor din ținutul Vasluiului și alte dobitoace împreună; care ace(a)stă dare, la leat 7251 (1743), Mihaiu Vodă Racoviță Ciehan, fratele hatmanului Dumitrache, cu hrisovul Mării Sale întărește acest hrisov i pripon a moșii Fereștii, către hătmăneasa Ilinca. (loc gol în text).

În urmă, domnind Grigorie Vodă Ghika în Țara Românească, de iznoavă arătându-se hătmăniasa Ilinca cu jalbă, au rugat ca să erte Măria Sa Grigorie Vodă greșalele familiei sale și să întoarcă casile și viile ce s-au dat pin(tru) datorie. Asupra căria jălbi, milostivindu-să Grigorie Vodă li-au întărit.

Însă Radu Racoviță viclenind hrisoavele pin(tru) aceste acareturi, li-au făcut numai pe numele său. După aceste toate, hătmăneasa Ilinca, la liat 7252 [1744] făcându-și diiata, împarte averia sa către fii(i) săi Radu, Dumitrașcu și Ioniță, în care diiată arată cu deslușire că acei *patru sute* (s. a.) ce au fost împrumutat Radu pe tată-su au fost plătit lui, arătând și chipul cu care i s-au plătit. Lăsând prin acia diiată, din moșiile zestrii sale, Dobrenii din Țara Românească – Radului; Costienii i Zăvoaiele i Albotiasa i Gurgueștii i Călianii i viile de la Sărata și Fundenii i pac, toate în Țara Românească - lui Dumitrașcu. Și lui Ioniță – Fereștii ce îi avea luați drept lipsa zestrii sale în Moldova și Sineștii i Milcovul, din Țara Românească, hotărând ca averia părintească din Moldova ce au rămas toată în mâna Radului, să o împartă câte trei frații, frățește.

După facerea, însă, a aceștii diieți, văzând că Radu au lăcomit asupra fraților săi și cu multe ocări și defăimări depe cinste necinstind pe mumă-sa, au făcut hătmăniasa Ilinca a doilea diiată la liat 7256 [1748] prin care, printre pravilnice cuvinte ce zice într'însa, dipărțiază pe Radu fii-său din moștenirea zăstriei și a moștenirii sale ce au luat de la părinții ei, hotărând ca și moșiia Dobrenii, ce o au fost dat Radului i alte lucruri din zestrile sale, să să ia de către Dumitrașcu și Ioniță, frații împărțindu-se între dânșii fără a moșteni Radu nimica din ale sale.

După facerea aceștii diieți, peste vreo câțiva ani murind hătmăniasa Ilinca, Dumitrașcu și Radu unindu-se au tăinuit diiețile mumii lor, de către Ioniță fratele lor cel mai micu și, cu acest mijloc, au împărțit toți trei atât averia tatălui lor din Moldova, cât și averia mumii lor din Țara Românească.

Și cu toate că lui Ioniță i s-au fost dat Fiereștii din Moldova, prin diiata mumii'si, ca o avere a ei, precum au dat din ale zestrii sale moșii și celorlalți frați ai lui, la împărțeală însă, ca unul ce nu cunoștia cuprinderea diieților mumii'si, Fereștii i să dă drept averia părintelui său, năpăstuindu-l cu două chipuri. Unu, pentru că ei luând deosebit din averia

părintească din Moldova partea lor, i din averea mumiilor lor din Țara Românească, lui Ioniță, Fereștii ce i s-au fost dat de muma sa ca o avere a ei, o dau lui drept avere părintească, năpăstuindu-l cu aceasta. Și al doilea, partea Radului care s-au fost depărtat prin diiată, de moștenirea mumiilor, să cuvenia pă jumătate să o ia Ioniță. Cu acest mijloc, a' tainuirii diieților, l-au lipsit de dreptul lui.

Dovedindu-să acest vicleșug al tainuirii diieților din însăși copriinderea împărțelii ce au făcut între dânșii, căci datoria cu care împrumutase Radu pe tată'su [încă] și muma sa dovedește prin a sa diiată că au plătit-o, [ca] și chipul plății dăsfacerii acelor bani. Ei, spre a putea acoperi vicleșugul lor, să fac că să încurcă și pe [ei] însuși cu acia datorie, supuind și pe Ioniță la plata părții ce i s-au convenit. Care și acea parte din datorie au plătit-o Ioniță. Vicleșugul acesta însă, l-au urmat Dumitrașcu cu frate'său Radul, pentru că au schimbat cu el partea ce s-au dat Radului la Țara Românească. Între care se afla și moșia Dobrenii, ce întrece pe multe alte moșii, dând Radului, în Moldova, partea ce i s-au convenit lui Dumitrașcu din averea părintească.

Ioniță, în puțini ani după aceste toate murind, au lăsat copiii lui ne vârsnici și în foarte proastă stare, pentru că muma lor, din pricina răzmeriții de atunci, strămutându-se la Brașov unde au zăbovit vreo câțiva ani, s-au căsătorit de al doilea cu paharnicul Preda Prejbeanu și, când s-au întors, fii'su Dumitrake cel mai mare, au fost copil ca de 12 ani carele ne cunoscând nimic din cele urmate între tată'su și unchii săi, mai vârtos că în casa tatălui său, n-au găsit nici o hârtie ca să să lumineze, sau măcar să cunoască ce au rămas de moștenire, nu au știut să ceară nici o dată nimic.

Iar la anul 1833, murind băniasa Racovița, soția banului Dumitrache Racoviță, fii săi, Dumitrache Racoviță și Mihalache Racoviță, în sîpeturile casii lor găsind atât diiata hatmanului Dumitrache Racoviță, cât și diiețile hătmănesii Ilinca Kantacuzino i hrisevul domnului Grigore Ghika pentru moșia Fereștii i hrisevul lui Mihail Vodă Racovișă Țehan, tot pentru Ferești, i foile de împărțială atât a bunului lor, Dumitrache Racoviță, ca și a însuși (a) lui Ioniță foae (care firește, să cuvenea să fie în casa lui Ioniță, iar nu în casa lui Dumitrache).

Le-au dat toate aceste hârtii postelnicesii Luxandrii [Suțu], nepoata lui Ioniță Racoviță, precum să dovedește din înscrisul cărților ce li-au dat prin cia Mare Logofeție a Dreptății, ca să-și caute dreptul moștenirii sale, de la clironomii Radului, căci, pe lângă vicleșugurile urmate într(e) Radu și Dumitrache spre năpăstuirea lui Ioniță, Dumitrache prelunțind răutate(a) vicleșugului și însuși foaea de împărțială a lui Ioniță au tainuit-o după moartea lui, ca să nu poată găsi copiii lui izvorul vicleniilor lor și să-și ceară dreptățile, ajutând cu acestea și pe Radu, ca unui dîmpreună lucrător la vicleșug cu dânsul. Carele, văzând că nu se arată vreun moștenitor al lui Ioniță să ceară dreptul lor în Moldova, i-au pus mâna pe toată averea lui Ioniță și au împărțit-o pe la moștenitorii săi.

Și [dovada] că vicleșugul acesta l-au urmat Radu cu știința sa, este că moșia Tătărăscii și Bosâncenii, ce se află pe apa Tigheciului, la ținutul Fălciului peste Prut și este dată prin foae de împărțială lui Ioniță, i-au schimbat numele, dându-i numire de Hornești și stăpânind-o și astăzi unul din nepoții Radului, feciorul Anastasii, vicleșug asupra altui vicleșug urmându-să, spre năpăstuirea moștenitorilor lui Ioniță.

Drept aceea, vicleșugul ce s-au urmat dovedit fiind și nici o paragrafie sau vreo pravilă ne putând depărta pe postelniceasa Luxandra, moștenitoarea lui Ioniță, pe temeiul dovezilor ce au aflat ca să-și ceară dreapta sa moștenire cea părintească de către (de la) moștenitorii Radului, care împreună cu moștenirea ce au luat de la bunul lor Radu Racoviță

au moștenit și toate faptele sale, cere întâiu moștenirea ce i să cuvine după diiata hătmănesei Ilinca, cu toate dreptățile ei i moștenirea din averia hatmanului Dumitrache Racoviță, parte de o potrivă cu a fraților lui Ioniță, cu toate veniturile și dreptățile ei i întoarcerea datorii ce cu năpăstuire, prin vicieșug au plătit Radului, după prețul vremii în care au plătit-o, cu toate folosurile ei.

Adăoșind și aceasta, spre cunoștința judecății, că suitorul meu nu numai că au fost năpăstuit cu cele dă (mai) sus vicieșuguri urmate împotriva dreptului moștenirii sale, dar încă și după împărțeala ce între frați nu s-au împărțit din averea ce i să da prin acea împărțială la Moldova, ci încă și aceia Radul i-au stăpânit-o. Prin care și să roagă la judecată, luând în băgare de seamă și foaea aceștii împărțeli, pă temeiul dreptății să o îndăstuleze la dreptul ce va avia ori pă temeiurile dă (mai) sus, sau pă temeiul aceștii împărțeli, pă cât pravila hotărăște împotriva celor viclene urmări ale unchiului ei. Dându-i să în stăpânire averea ce i să cuvine.

Postelniceasa Rucsandra [Suțu]

1835: aug(ust): 18: ”

UNE GENEALOGIE DE LA FAMILLE RACOVITZA ET “UNE FOURBERIE SUR UNE AUTRE FOURBERIE”

- Résumé -

Une ancienne supplique de 1835, accompagné d'un arbre généalogique, nous a mis sur les traces d'une vieille querelle sur la possession des terres et des biens, dont les protagonistes étaient les héritiers de la branche cadette des Racovitza, issus du grand hetman (commandant de l'armée) Doumitraschko Racovitza, frère du Prince Régnant de Moldavie et de Valachie, Michel Racovitza.

A la fin d'une vie très agitée (de même que les événements de son temps) il finit ses jours après une détention en prison, conséquence de ses manigances contre le Prince Régnant Grégoire II Ghika. Le Prince l'obligea de payer une grosse somme d'argent, comme „frais de détention”, ainsi que sa femme Ilynka, née Cantacuzène (fille du grand hetman valaque Michel Cantacuzène) se vit obligée de vendre leur fortune pour acquitter la dette.

Après la mort de son mari, Ilynka pria le Prince d'oublier ses fautes. Comme elle avait vendu aussi les biens de sa dot pour payer ce qui restait de la dette de son mari, elle s'adressa au Prince pour que son héritage soit restitué, ce que le Prince Ghika accepta.

Le hetman et sa femme avaient eu trois fils: Doumitraschko II, Radou et Ionitza qui, eux aussi avaient des charges importantes dans le pays. Après la mort de son mari Ilynka partit pour la Valachie, chez sa famille, avec deux de ses fils, Doumitraschko II et Ionitza. Quelques années avant de mourir, elle rédigea son testament, en faveur de ses fils. Mais, après quelque temps, elle se rendit compte

des malversations de son aîné Radou qui, devenu grand logothète en Moldavie, voulait mettre la main sur les biens de la famille.

Alors elle changea son testament, en évinçant Radou de sa fortune. Après sa mort, Radou agit de concert avec son frère Doumitraschko II, en cachant les testaments de leurs parents, faisant mine de partager le patrimoine de la famille comme si les testaments n'existaient pas. Les deux frères aînés se sont entendus pour changer les propriétés: Radou donnait à Doumitraschko II les terres de Valachie, soit disant, „héritées” de leur mère (Radou s'était fixé en Moldavie), quoi qu'il ait été éloigné du testament, contre les terres de Doumitrascho II, en Moldavie.

Ils ont fait mine de rien savoir sur les testaments de leurs parents, en les cachant dans leurs maisons et, de cette manière, ils ont trompé leur frère cadet, Ionitza.

Après quelques années Ionitza mourut pendant que sa femme s'était réfugiée avec leurs enfants en Transylvanie, à cause des émeutes et des invasions. Elle y resta plusieurs années et s'y remaria. Quand elle revint en Valachie, son seul fils Doumitraschko III ne sachant rien quant aux héritages de son père et de ses ancêtres, ne trouvant aucun document de ce sort parmi les actes de son parent, se contenta de vivre modestement. Le long de sa vie il réussit pourtant à grandir son patrimoine et laissa, à sa mort, une belle fortune à son unique fille Rouxandra, mariée au grand postélnik Constantin Gr. Soutzo.

En 1830, la femme d'un cousin germain de Rouxandra mourut toute pauvre, à cause des dettes accumulées par ses deux fils, dont la fortune sera mise à l'enchère. A cette occasion, dans ses coffres on découvre les anciens testaments de l'hetman Doumitraschko et de sa femme Ilynka. Ainsi la tromperie de leurs fils aînés, contre le cadet Ionitza est découverte. Considérant que les descendants de Doumitraschko II et de Radou héritaient aussi leur rude action, Rouxandra Soutzo, la nièce de Ionitza, composa la supplique de 1835, en demandant au Divan du pays la rémission de la fortune que son grand-père devait hériter.

Malheureusement, les documents plus tardifs nous font savoir que la supplique de Rouxandra n'apporta pas la satisfaction de ses demandes. Son unique fils, Grégoire Soutzo, hérita de sa mère seulement la fortune qu'elle-même avait reçue de son père Doumitraschko III Racovitza.